

AZ EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA ÉS A MAGYAR PROTESTÁNS EGYHÁZAK - AZ ELSŐ ÖTVEN ÉV

Gábor CZAGÁNY¹

ABSTRACT

THE CONFERENCE OF EUROPEAN CHURCHES AND THE HUNGARIAN PROTESTANT CHURCHES - THE FIRST FIFTY YEARS

The purpose of this article is to present the role of the Hungarian Protestant churches in the first fifty years of the history of the Conference of European Churches. This paper does not contain detailed information about the history of either the EEK or the European ecumenical movement, as it cannot attempt to clarify the basic concepts. That is why, accepting them as known, after reviewing the general assemblies of the Conference of European Churches, it immediately turns to clarifying the role of the Hungarian Protestant churches. However, the historical outline itself seems to be absolutely necessary, as it provides the framework for the Hungarian work carried out in the EEK and helps in orientation in time.

KEYWORDS

Ecumenical movement, European Conference of Churches, Hungarian Protestant churches

BEVEZETŐ

A nemzetközi ökumenikus mozgalom keretében talán egy kicsit későn, de Európa történetében éppen idejében alakult meg kontinensünk határokkal és vasfüggönnyel szétszabdalt életében ötven évvel ezelőtt az Európai Egyházak Konferenciája (EEK). Léte arra az alapvető keresztény hittételre épül, hogy semmi minket nem választhat el az Isten szeretetétől, következőképp a testvéreket sem szakíthatják szét emberi akadályok és politikai eszközök. Krisztus mindent átölelő szeretete minden aktuális szétválasztó tényező ellen hat.

Ötven évvel ezelőtt a dán tengerpart kisváros, Nyborg adott otthont először annak a találkónak, amelynek gyökeréből később olyan nagyszerű kezdeményezések hajtottak ki, mint az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (azaz a Helsinki Folyamat) őszinte támogatása, vagy épp az Ökumenikus Charta, amelynél forradalmibb ökumenikus nyilatkozat nem született még a kontinensen.

Ötven évvel ezelőtt hazánk képviselői is ott voltak az alapításnál (1959. januárja) és vettek részt abban a munkában, amely olyan témákat dolgozott fel, ami a kor egyházait foglalkoztatta. Figyelemreméltó és örömdetes, hogy a magyarországi protestáns egyházak a kez-

¹ Dr. Czagány Gábor, főiskolai docens, Gál Ferenc Egyetem, reformatus.szeged@gmail.com

detektől fogva ott vannak és segítik az EEK munkáját, ezzel közvetlenül is hozzájárulva az egykor politikailag megosztott, de kulturálisan mindig egységesnek számító Európa egységesüléséhez. E szervezet története sokszor a romantikus elemeket sem nélkülözve kísérté végig Európa történetét a hidegháborútól az enyhülésen át egészen az egységesülés különböző lépcsőfokaiig. A magyar egyházak, pedig kisebb-nagyobb intenzitással mindig jelen voltak és tevékenyen formálták a nemzetközi ökumenét. Az ötven éves évforduló évében 125 protestáns és ortodox egyház alkotja az Európai Egyházak Konferenciáját. A tagok között természetesen ott van a Magyarországi Református Egyház, a Magyarországi Evangélikus Egyház, a Magyarországi Baptista Egyház és a Magyarországi Metodista Egyház is (Bóna, 2009).

E dolgozat sem az EEK, sem pedig az európai ökumenikus mozgalom történetéről nem tartalmaz részletes adatokat, minthogy arra sem vállalkozhat, hogy az alapvető fogalmakat tisztázza. Éppen ezért azokat ismertnek elfogadva, az Európai Egyházak Konferenciája nagygyűléseinek áttekintése után rögtön a magyar protestáns egyházak szerepének tisztázására tér át. Maga a történeti vázlat azonban feltétlenül szükségesnek látszik, hiszen ez adja meg az EEK-ban végzett magyar munka keretét, illetve segít az időbeli tájékozódásban.

A munka forrásait elsősorban a hazai sajtótermékek adják, melyek közül kiemelkedik a *Theologiai Szemle* szerepe, amely változó intenzitással, de mégis hűségesen végigkövette az EEK történetének fordulópontjait. Hasznos forrásnak bizonyult a *Református Egyház* c. folyóirat is, amely a sajtóságos református szempontokat tárja fel. E két fő tájékozódási pontot egészítik ki egyéb újságok és forrásanyagok, köztük – elsősorban a frissebb események vizsgálatához – néhány internetes hivatkozás is.

A dolgozat - terjedelmi keretek miatt - csak az EEK első ötven évének (1959-2009) történetére reflektál, annak okán is, hogy az azóta eltelt évek karakterében egy teljesen más összképpel rendelkező folyamatot tárnak elénk. A 2009 óta történt eseményekről és az azokkal kapcsolatos magyar állásfoglalásokról majd egy másik értekezés fog szólni.

Az Európai Egyházak Konferenciája első ötven évének vázlata

Az Európai Egyházak Konferenciája mai formájában ortodox, ókatolikus és protestáns egyházak regionális együttműködése. Mint ilyen egyike annak a kilenc regionális ökumenikus szervezetnek, amely szerte a világon létezik. Bár szervezetenként teljesen önálló, mégis szorosan együttműködik az Egyházak Világtanácsával. Az EEK megalakulásának legfőbb oka arra a felismerésre vezethető vissza, hogy a kontinens egyházai nem élhetnek egymástól elszigetelve, hanem valahogy meg kell teremteni a kapcsolatot egymással, és közösen kell megtalálni az utat egy stabilabb Európa felé. 1953 és 1957 között előkészítő tárgyalások sorozata vezetett ahhoz, hogy végül 40 egyház képviselői találkozhassanak Nyborgban. (Conference of European Churches - Who we are, é.n.).

A konferencia címe így hangzott: „*Európai keresztyénség a mai szekularizált világban*”. Az altémák pedig – egyebek mellett – a következők voltak: „*A keresztyén hit találkozása a modern technikai társadalommal*”; „*A Konstantinuszi kor vége...*”; „*A keleti ortodoxia hozzájárulása Európa kultúrájához a múltban és a jelenben*”; „*A keresztyén örökség és felelősség közös alapul szolgál-e az európai egyházak számára?*”. Ezek a témák mind az egyhá-

zak közötti egységet munkálták a megosztott világban. S azzal, hogy a különböző felekezetek spirituális egységére hívták fel a figyelmet, az Európát megosztó tényezőket csökkenteni, az európai összetartozást pedig minden tekintetben konkrétan kívánták szolgálni (Bóna, 2009).

A második konferenciára 1960-ban, a harmadikra 1962-ben került sor úgyszintén Nyborgban. A negyedik találkozó az utolsó pillanatban támadt vízum nehézségek miatt egy hajón, a Bornholmon került megrendezésre nemzetközi vizeken 1964. Itt fogadták el a szervezet új Alapszabályzatát, amely egyházak laza szövetsége helyett egy igazi, regionális fórum felé formálta tovább az EEK-t. Az ötödik nagygyűlés az ausztriai Pörtlach-ban (1967) volt, amely után megalakult a szervezet állandó titkársága (1968). Ezek után a képviselők sorrendben a következő helyeken találkoztak: újra Nyborg (1971), Engelberg, Svájc (1974), Chania, Kréta (1979), Stirling, Skócia (1986), majd pedig Prága (1992). Ez utóbbi helyen a teljesen új kihívások és a megváltozott világpolitikai helyzet miatt egy teljesen új Alapszabályt léptettek életbe. Graz-ban 1997-ban, majd pedig Trondheim-ben 2003-ban volt találkozó. Ezzel párhuzamosan az EEK a római katolikus Európai Püspöki Konferenciák Tanácsával karöltve megrendezte az első (Basel, 1989), a második (Graz, 1997) és a harmadik (Nagyszeben, 2007) Európai Ökumenikus Nagygyűlést, amely egy egészen új szintre vitt az ökumené történetébe (Conference of European Churches - Who we are, é.n.).

A tizenharmadik, jubileumi EEK találkozót 2009. július 15-20. között a franciaországi Lyonban rendezték meg. Ezen a találkozón az EEK az elmúlt 6, valamint 50 év értékelésére vállalkozott, de egyúttal a jövőbe is tekintett. Annak érdekében, hogy az 50 éves szervezet megújult spiritualitással, korszerű szaktudással és a legnagyobb hatékonysággal tudja betölteni feladatát, a Nagygyűlés megalkotta az elkövetkezendő évek fő irányvonalát is (Bóna, 2009)

Az Európai Egyházak Konferenciájának első találkozója és magyarországi sajtóvisszhangja

A *Theológiai Szemle* beszámolója világossá teheti számunkra, hogy az Európai Egyházak Konferenciájának kérdése kezdettől fogva foglalkoztatta a magyar protestáns egyházakat. Maga az elv, hogy jöjjön létre egy olyan Európa nyugati és keleti felét egyaránt összekötő testület, amely a már korábban megalakult ökumenikus és felekezeteket összefogó szervezetektől függetlenül működhet nagyon szimpatikusan hangzott Magyarországon is.

A folyóirat 1959-es 1-2-es száma három önálló cikkben is foglalkozik Nyborggal. Az első részletesen kifejti, hogy mit is jelent a konferencia témája – *az európai kereszténység a mai szekularizált világban* – teológiai szempontok alapján (Varga, 1959). Ennek illusztrálására egy előadás szövege is bekerült teljes szövegével, amit a prágai Souček professzor mondott el (Souček, 1959).

Most részletesebben a találkozóról megírt alapos beszámolóval szeretnénk foglalkozni.

A beszámoló először kitér az előkészítő munkálatokra, amelyek 1958 októberében mind a Református Egyház Zsinati Tanácsában, mind pedig az Evangélikus Egyetemes Presbitériumban megtörténtek. Itt fogalmazták meg azt a kettős elvet, amely részint a kezdeményezés őszinte támogatását jelenti, ugyanakkor annak kihangsúlyozását, hogy a magyar egy-

házak nem szeretnék még egy Egyházak Világtanácsához hasonló szervezetet. Ez ugyanis a korabeli politika által erősen befolyásolt protestáns egyházak olvasatában az „észak-amerikai érdekek” újabb érvényesülését hozná, amely az Egyházak Világtanácsában szerintük akkortájt uralkodott. Már az előkészületek során fontos téma volt az, hogy egy olyan szervezet jöjjön létre, ahol a kelet-európai egyházak is szabadon érvényesíthetik akaratukat. 1957-ben, a *liselundi* előkészület során ez megvalósulni látszott, de a magyar protestáns egyházak az '58-as év során felrötták azt az EVT-nek, hogy ezt az új kezdeményezést is befolyásolni akarja. A Református Zsinati Tanács tehát azzal a határozott paranccsal küldte el képviselőit, hogy egy olyan szervezet létrejöttében bábáskodjanak, amely szilárdan képviseli az európai megbékélés ügyét, ugyanakkor ellensúlyt tud képezni az amerikai nyomással szemben (Kádár, 1959).

A résztvevők a következők voltak: *Kádár Imre* református részről, *Káldy Zoltán*, valamint *Vető Lajos* evangélikus részről, illetve *Muraközy Gyula* a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa képviselőjeként. A magyarok sorát *Varga Imre* szlovákiai református püspökkel lehet még kiegészíteni (i.m.).

A konferencia lefolyásában a magyarok erős jelenlétét lehetett tapasztalni, bár ezek nemegyszer nem az „építő kritika” műfajába tartozó megszólalások voltak. *Kádár Imre* már a megnyitó beszéd utáni bizottsági ülésen lehangolónak minősítette *Dibelius püspök*, az EVT akkori főtitkárának szavait túlzott politikai elkötelezettsége miatt. Ebben még ugyan azt a hangot hallották érvényesülni, amelyet a magyar egyházaknak '56 őszén kellett elszenvedniük az EVT részéről. *Kádár Imre* felszólalásának retorikájában egyértelműen azt az üzenetet hallhatjuk vissza, amelyet a küldöttséget nyugatra engedő állam elvárt az akkori egyházaktól (i.m.).

A beszámoló ezután a magyarok szerepéről még megjegyzi, hogy a részletes vita után, bár aggodalmuk nem múlt el, mégis, testvéri szeretetből megszavazták a többség által óhajtott új EEK főtitkár-jelöltet (*dr. Harns*), annak ellenére, hogy az a sokat kritizált EVT részéről érkezett. A magyar delegáció „érdemének” tekinthető azonban az, hogy a keleti egyházak aggodalmai részletesen bekerültek a jegyzőkönyvbe (i.m.).

Szintén a magyar küldöttség aktív részvételével döntöttek úgy, hogy a következő EEK konferencia előkészítő bizottsága mellé egy tanácsadó testületet is válasszanak. Ez utóbbi bizottságba Magyarország is bekerült (i.m.).

A konferencia végén *Kádár Imre* még egyszer radikálisan képviselte a magyar álláspontot. Egy dán professzor, *Soe* előadására reagálva *Kádár* neheztelve jelezte, hogy a magyar delegáció nem ért egyet a világ nyugati és keleti szférára, mint krisztusi és antikrisztusi területekre való felosztásának gondolatával. Egyúttal jelezte, hogy *Soe* a „*az 1956. őszi magyarországi ellenforradalom lényeges tartalmát is teljességgel hamisan értelmezte.*” Ezzel szemben rávilágított az 1956-os események „fasiszta” jellegére.

A református sajtó szintén beszámolt az első *Nyborg*-i konferenciáról. *Bartha Tibor*, a Tiszántúli Egyházkerület akkori püspöke ökumenikus jelentésének élén beszélt a találkozó karakteréről, utalt tartalmának részletes kifejtésére a *Theologiai Szemlében*, valamint részletesen ismertette azokat a szempontokat, amelyek alapján a Református Egyház küldötteit útra bocsátotta *Nyborgba*. Ezek a kritériumok összecsengenek azzal, amit a *Theologiai Szemle*

hasábjain olvashattunk arról a jellegzetes kelet-európai szempontról, amely az EEK-t csak, mint egy alulról építkező és a korábbi nagy ökumenikus szervezetektől mentes intézményt tudja elképzelni (Bartha, 1959).

A püspöki jelentésből az is világos, hogy a református vezetés a konferencia lefolyásával és alaphangjával nem volt elégedett, arra csak, mint egy „nagyon szerény kezdetre” tekintett (i.m.).

A fentiekből kiderülhet, hogy az EEK megalakulásában betöltött magyar szerep nem értékelhető teljesen pozitív módon. Sajnálatos módon az őszinte szándékot beárnyékolta a politika fellege, amely nem tette lehetővé, hogy a tiszta és keresztényi szempontok érvényesüljenek minden résztvevő egyház esetében.

Ennek ellenére örömtelinek nevezhetjük, hogy a magyarországi protestáns egyházak ott voltak az alapításánál és képviselőik által továbbiakban is aktívan formálták az EEK arculatát.

Az első találkozótól a hatodik konferencia előkészítéséig terjedő időszak

A következő bő egy évtizedben az Európai Egyházak Konferenciája legfeljebb csak említés szinten szerepel a magyarországi egyházi sajtóban. Az éves ökumenikus beszámolókból rendre hiányzik az EEK említése, amelynek jelentősége messze elmarad más felekezetközi szervezetek, elsősorban a Prágai Keresztény Békekonferencia mellett.

A Prágai Keresztény Békekonferencia a kelet-európai, a különböző kommunista kormányzatok által erősen befolyásolt egyházak kezdeményezésére jött létre Prágában, azzal a célzattal, hogy fórumot biztosítson az úgynevezett progresszív keresztényeknek, akik hitüket nem keverik össze a politikával, sőt elsődleges politikai hitvallásuk megegyezik a keleti „békétábor” azon szándékával, hogy az imperialista erők minden támadását megghiúsítsák. E dolgozatnak nem feladata Prágai Keresztény Békekonferencia értékelése, de korabeli súlyának érzékeltetésére szükséges megjegyezni, hogy a '60-as évek egyházi sajtóorgánumaiban minden hónapban találhatunk erről szóló cikket, minden egyes ökumenikus jelentés a Keresztény Békekonferenciával kezdődik és még olyan extrém tanulmányok is világot láttak, mint pl. a békeprédikáció homiletikuma.

Az ökumenikus jelentésekben az Egyházak Világtanácsa, a Lutheránus, vagy Református Világszövetség ugyan úgy elmaradt a sorban, mint az EEK. Sőt a második *nyborgi* konferenciáról *Muraközy Gyula* képviselő azt is elmondta, hogy a Prágai Keresztény Békekonferencia kifejezetten nagy hatással volt rá. Még a Nyugat-német Egyesült Evangéliumi Egyház is elismerte, hogy a Prágai Békekonferencia egy olyan esemény volt, ami pótolta az első *Nyborg* hiányosságait (Tóth, 1961).

Az Európai Egyházak Konferenciájában elért ökumenikus eredményekről és magyar szempontból értékelhető gyümölcsökről szinte szó sem esik. Ebből talán az az 1965-ből származó megjegyzés jelent kivételt, ahol a református és orosz ortodox egyházak viszonyának javulásáról szólva a jelentést tevő kiemeli, hogy e viszony az EEK-ban csiszolódt. Itt is a politikai céloknak való alárendeltséget tapinthatjuk (Szamosközi, 1965).

Talán a Prágai Keresztény Békekonferencia kifulladásának eredményeként láthatjuk azt, hogy a '70-es évek legelején, érezhető módon feltámadt az érdeklődés az Európai Egyházak Konferenciája iránt. Erre az 1971-es konferenciára való részletes készülődés a legszebb példa, de egyúttal az is, hogy 1969-ben február 14. és 17. között az EEK európai békével és megbékéléssel foglalkozó 2. számú munkacsoportja Magyarországon gyűlt össze (Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról, 1970), valamint 1970-ben Siófokon tartották a *Nyborg VI* előkészítő konzultációját. Ez utóbbi oka sok tekintetben az volt, hogy még 1969-ben az említett bizottság elnökévé a magyar evangélikus *Nagy Gyulát* választották, illetve tagjának választották *Kovách Attilát*, a Református Egyház külügyi osztályvezetőjét is (Ottlyk, 1971a)

A siófoki találkozóról a Református Egyház is beszámol, ahol szóba kerül a MEÖT igénye, hogy az '71-es gyűlés az európai béke kialakításának reményét erősítse (Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról, 1971).

A hatodik EEK konferencia és jelentősége a magyar protestáns egyházak szempontjából

A *Theologiai Szemle* az 1971-es évben minden eddiginél többet foglalkozott az Európai Egyházak Konferenciájának kérdéskörével, ami során természetesen a magyar protestáns egyházak szerepe is kirajzolódott. Ahogyan az előző fejezetben is megemlítésre került, erre a konferenciára a MEÖT tagegyházai különös hangsúllyal készültek.

A *Theologiai Szemle* 1971-es évfolyam első számában már szerepel egy cikk az EEK-ről, amely elsősorban a mozgalom történetét tárgyalja. *Ottlyk Ernő* szakszerű módon tekinti át a korábbi nagygyűlések témáit és vezeti fel a 6. címét, amelynek „*Isten szolgái – emberek szolgái*” nevet adtak. A korszakban uralkodó „szolgálat teológiája” fényében nem is meglepő az erre a tematikára való elmélyült készülődés (Ottlyk, 1971b).

Az ebből az évből származó következő vonatkozó írás a konferencia lefolyásával és a magyarok szerepével foglalkozik. Az előkészítő rendezvényekről már ejtettünk szót. Ehhez tartozik még kiegészítésként a magyar egyházaknak az a közös előkészítő munkája, amely során áttekinthetően foglalmazták meg a teológiai álláspontjukat, azaz a tulajdonképpeni szolgálat teológiáját. Ezt írásba fektetve 1971 tavaszán angol, német és magyar nyelven összesen 1700 példányban sokszorosították a delegáció hozzászólását és juttatták el a tagegyházak képviselőihez (Ottlyk, 1971a).

Az 1971. évi konferencián a következő magyar protestánsok vettek részt: a delegáció vezetője *Ottlyk Ernő* evangélikus püspök (akit ezen a találkozón az elnökség tagjának választottak), *Ráski Sándor* református püspök, *Nagy Gyula* evangélikus professzor, *Kovách Péter* református külügyi irodavezető, valamint *Hecker Ádám* metodista szuperintendens. Továbbá megfigyelőként jelen volt *Palotay Sándor* szabadegyházi elnök és *Aranyos Zoltán* ökumenikus titkár is (i.m.). A fokozott érdeklődést a delegáltak nagyobb száma is mutatta, valamint az a tény, hogy immáron nem csak a két nagy történelmi protestáns egyház, hanem a kisebb közösségek képviselői is jelen voltak.

A magyar küldöttség tevékenységének legkiemelkedőbb pontja talán az volt, amikor Nagy Gyula önálló előadással fogalmazta meg a kelet-európai egyházak helyzetét. Ebben világossá tette, hogy a teologizálás egyik legfontosabb gyakorlati eredményének a béke és biztonság érdekében tett lépéseket tartják, valamint azt hogy ez Kelet-Európában csak a szocialista külpolitikai érdekek figyelembevételével történhet. Az előadás a konferencián – a cikk tanulsága szerint – kedvező fogadtatást kapott, többször vissza-visszaautaltak egy-egy részletére (i.m.).

Az előadás szövege a *Theologiai Szemlében* is megjelent (Nagy, 1971).

A találkozó értékelése 1971 végén és 1972-ben történt meg magyar protestáns részről. E folyamatban jelentős szerepet játszott a tény, hogy a konferencia zárókötetének négy bevezető tanulmánya közül egyet Kovách Attilára bízta, aki ebben a munkájában is a szolgálat teológiájának fontosságára hívta fel a figyelmet (Kovách, 1971), ugyanakkor szólt az EEK potenciális jövőjéről is. Szerinte az ökumenikus munka fő vonala továbbra is megmarad az Egyházak Világtanácsának, a felekezeti szervezeteknek és az egyes helyi egyházaknak, de az EEK-ra is fontos szerep várhat a társadalmi és nemzetközi diakónia terén, ahová továbbra is progresszív keresztények kellenek (i.m. 307). A *Theologiai Szemle* a kommentár teljes szövegét közölte.

A *Református Egyház* folyóirat hasábjain megjelent értékelés, hasonló módon fogalmaz. Egy fontos kijelentést már rögtön az elején megtesz: a konferencia jelentős eredményt ért el a béke és biztonságról szóló keresztény párbeszéd terén.

Ebből magyar szempontból az a lehető legkiemelkedőbb, hogy hazánk javaslatára látott hozzá az EEK az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet támogatásának előkészítéséhez. Az előkészítő bizottságba választott tagok (Ráski Sándor, Kovách Attila és Aranyos Zoltán) az értekezlet minél előbbi összehívását képviselték (Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról, 1972).

Egy másik cikk részletesen beszámol a magyar delegáció javaslatáról, amelyet a konferencia határozata a következőképp fogalmaz meg: „*Kéri a nagygyűlés az Európai Egyházak Konferenciája tagegyházait és azok vezetőségeit, hogy államaik kormánya előtt mutassanak rá az európai biztonsági és együttműködési konferencia létrejöttének szükségességére és sürgetősségére. Az e konferenciára vonatkozó javaslatok és annak programja az érintett kormányok között számos beszélgetésben részletes megvitatásra kerültek. Finnország kormánya felajánlotta Helsinkit a konferencia helyéül. Ezen a konferencián egyenlő jogokkal kellene részt vennie valamennyi európai államnak, beleértve az NSZK-t és az NDK-t is, továbbá az USA-t és Kanadát. Erre megérett az idő. Az európai politikai klímának a legutóbbi időben végbement érezhető javulása sem feledtetheti, hogy még mindig hiányzik az európai biztonság stabil rendszere, hogy a jelenlegi politikai realitásokat még nem minden részről ismerik el és ezáltal a béke veszélyeztetett. Az európai béke biztosítása fontos hozzájárulás lesz a világbékehez.*”

Ehhez hasonló határozatot korábban ökumenikus gyűlésen nem lehetett elérni, így ezek a szavak önmagukban is kiemelkedőnek értékelhetők, de súlyukat tovább erősíti a tény, hogy mindez nagyban hozzájárult az un. Helsinki Folyamat gyors megvalósulásához (Ottlyk, 1986).

Az EEK 1971-ben több magyar bizottsági taggal is bővült. Ottlyk Ernő említett elnöki pozíciója mellett Szabó László Ambrus az ekkleziológiai munkacsoportba került és magyar tag mehetett az EEK észak-írországi konfliktust vizsgáló különbizottságába is (Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról, 1972).

A hetedik nagygyűlés és magyar vonatkozásai

Az 1974-es konferenciára a magyar küldöttség ismét terjedelmes munkaanyaggal készült, amit a *Theologiai Szemle* teljes terjedelmében közölt. Ugyan ez a szöveg angol és német nyelven a *Hungarian Church Press* XXVI. évf. 16-17. számának mellékleteként, 1974 szeptemberében megjelent, így kellő időben a konferencia képviselőinek tudomására juthatott (Keresztyén felelősség Európáért – hozzászólás az Európai Egyházak Konferenciája Nyborg VII. Nagygyűlésének főtémájához, 1974).

A tanulmány részletes elemzésére itt és most nincs lehetőség, de érdemes kiemelni, hogy a konferencia összes témájának összes munkacsoportjával foglalkoztak, továbbá bevezető bibliai tanulmányokat is szerkesztettek az anyaghoz. A szöveg hangvétele erősen befolyásolt a korabeli kommunista ideológiától, de ennek ellenére alapossága és mindenre kiterjedő jellege értékes tanulmányi anyaggá teszi. Az utolsó alcsoport témájánál fejt ki a dokumentum a magyar egyházak Európai Biztonsági és Együttműködési Konferenciáról fenntartott nézeteit, ahol értékeli az eddig megtett lépéseket, és olyan utakat vázolnak, amely tovább segítheti az európai béke útját (i.m.).

A konferencia értékelését legteljesebben Pákozdy László Márton nagyszabású előadása alapján lehet elvégezni, aki szavaival nagyon jól megragadta a konferencia alaphangulatát. Kifejti ugyanis, és nagy hangsúlyt helyez arra, hogy a világpolitikai helyzet nagyban megváltozott, ugyanakkor szilárdan védelmébe veszi a keleti egyházak eddigi magatartását és politikai irányultságát (Pákozdy, 1974).

Fontos alapgondolata, hogy a szocialista társadalmi berendezkedésű országokból érkező keresztények szerepe és lehetőségei megváltoztak. A több évtizedes együttélés „marxistákkal, nem-keresztényekkel, nem-kapitalistákkal és nem-polgárokkal” megtanította őket nyitottabbnak lenni. Az Európai Egyházak Konferenciája sokban hozzájárult ahhoz, hogy oldódjon a fenntartás a keletről érkezett egyháziakkal szemben (i.m.).

Ez önmagában is hozzájárult Európa egységének jobb megéléséhez, de még szükség van arra is, hogy a nyugatiak maguk bontsák le előítéleteiket. Ahogyan írja: „senki sem szeretheti a strasbourgi, vagy a kölni dómot, aki Oroszország katedrálisait, vagy falusi templomait nem szereti.” (i.m., 339).

Végül a szerző a nyugati testvéreknek üzen: „Önök akkor segítenek rajtunk, ha meghagyják nekünk „egy keresztyén ember szabadságát” (Luther) ahhoz, hogy abban a társa-

dalmi rendben éljünk keresztyénként és egyházként, amelyben otthon vagyunk, amelyet igazságosabbnak tartunk, és mindenek előtt: amelytől az emberiség jövője szempontjából többet várhatunk – és ez összehasonlíthatatlanul sokkal nagyobb súllyal esik latba, mint a személyes szabadságjogok egyéni fejadagja, többet ígér nekünk és reménységet keltőbb, mint az a rendszer, amely számunkra elmúlt.” (i.m., 340).

Ezekkel a szavakkal az előadó világossá tette: a közeledésnek bizony megvannak a határai, és ezek meg is maradnak. Nincs értelme bolygatni a helyzetet, mert a keletről érkezeteknek ez nem áll érdekében.

Az út a rendszerváltásig és az első ökumenikus nagygyűlésig

Azt lehet látni, hogy az 1974-es konferenciához képest a következő nagygyűlést illetően visszaesett az érdeklődés a magyarországi egyházakban. Ennek okát nehéz megválaszolni, de minden bizonnyal magyarázata között szerepel az Európai Egyházak Konferenciájának belső elbizonytalanodása is. A 70'-es évek nagy témája, a Helsinki Folyamat lezárult és hozzátenni már nem lehetett. Magában az ökumenében is kezdte éreztetni hatását egy kis megtorpanás, amely csak majd az Európai Ökumenikus Nagygyűlés előkészületeiben nyert újra célt, majd hozott gyümölcsöt az Ökumenikus Charta képében. Ezek az évek tehát talán nem véletlenül jelentik a viszonylagos hallgatást az ökumené magyar képviselői számára is.

Időközben azonban maga az EEK is átalakult, mert a világnak is újfajta kihívásokkal kellett szembenéznie. Már az 1974-es konferencián is világos utalás történt a Római Klub híres jelentésére, amely a világ fejlődéseinek korlátairól szólt. Örvendetes, hogy a magyar teológia már ilyen korán reagált erre a fontos dokumentumra. Ez a fajta kezdeményezőkészség ezekben az években is megmarad (i.m.).

A körülbelül egy évtizedes visszafogottság után azonban újra azt láthatjuk, hogy a MEÖT 1986-ban ismét nagyon értékes anyagot állított össze, az aktuális IX. *stirlingi* EEK gyűlésre készülve. Ahogyan azt 1974 esetében is láthattuk a teológiai szakemberek figyelme kiterjedt a konferencia összes témájára és azon belül altémájára is. Mindezekon túl ezt is olvashatjuk: „Az EEK IX. közgyűlése főtémájának a kiválasztását a magyar egyházi közvélemény osztatlan helyeseléssel fogadta. Kontinensünk egyházait minden bizonnyal meggazdagítja, ha figyelmünket az Isten dicsőségéről és a földi békességről szóló bibliai tanításra fordítják” („Dicsőség Istennek és a Földön békesség – a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának tanulmányi hozzájárulása az Európai Egyházak Konferenciája IX. Nagygyűléséhez Stirling, 1986. szept. 4-12.”, 257.) Ez az elmélet persze kiegészült azzal a gyakorlati megfontolással is, hogy az EEK ismét egy olyan témát vetett fel, ahol lehetséges volt a szocialista országokban élő egyházak által oly preferált téma ismételt kifejtése.

Ez a szándék egyébként jól meg is látszik a tanulmányi hozzájáruláson, hiszen olyan aktuális témák is előkerülnek, mint pl. a csillagháborús program, vagy az egyéb atomkísérletek, amelyek ellenzése a korabeli szovjet-tömb országainak egyik külpolitikai célja volt. A politikai példánál mindig szerepel a Szovjetunió és szövetségeseinek egyfajta pozitív példa-

ként való bemutatása, ami nyilvánvalóan megint csak kor politikai légköréből következett (i.m.).

Ezekon a már „megszokottnak” mondható témákon túl olyan új és aktuális téma is előkerült, mint pl. a teremtettség kérdése. Itt is, mint általában az összes többi kérdésnél szerepelnek a magyarországi példák is, amivel e témafeldolgozások jóval gyakorlatiasabbá tudnak válni (i.m.).

Az elkövetkező évek eseményei már az első Ökumenikus Nagygyűlésre való felkészülés jegyében történtek. Ez az esemény eredetileg egy olyan, az úgynevezett „északi” országok számára megrendezett ökumenikus találkozó lett volna, amelyen a Helsinkii Záróokmányt aláíró országokból származó tagesyházak vettek volna részt. E konferenciát az EEK 1986-ban, *stirlingi* nagygyűlésén kezdeményezte, de 1987-ben az európai Püspöki Konferenciák Tanácsa úgy döntött, hogy elfogadva az EEK meghívását paritásos alapon részt kíván venni a találkozó megrendezésében (Aranyos, 1989).

A találkozó 1989. május 15-21. között valósult meg „*Béke és igazságosság*” címmel a svájci *Bázel*-ben, szimbolikusan is a második világháború kitörésének 50. évfordulóján. Az eseményen magyar delegáltak is tevékenyen részt vettek (i.m.).

A Nagygyűlés maga is fontos üzenettel bocsátotta el a különböző európai országokból érkezett delegáltakat. Magyarországon a további években nyilvánvaló nyoma van annak, hogy a magyar egyházak megértették ezt az üzenetet és végrehajtásáért minden meg is tesznek. A Záróközlemény így fogalmaz: „*Ezen túl, mint az európai egyházak kiküldöttei néhány új és határozott elkötelezettséget vállaltunk. Ezért meg vagyunk győződve, hogy a Nagygyűlésen végzett munkát folytatni kell. Valóban, kijelentjük, hogy az Európai Ökumenikus Nagygyűlés része egy folyamatnak és nem valami egyetlen alkalomra korlátozódó esemény. Igen nagy fontossága lesz annak, hogy mi történik majd Bázel után. Kérjük az európai egyházakat és egyes keresztyéneket, hogy kezdjék el Nagygyűlésünk eredményének befogadását. Hogy milyen lesz Nagygyűlésünk igazi hatása, azt majd az egyházak, gyülekezetek és egyházközsegek élő bizonyágtétele, valamint az egyes keresztyének hétköznapi forgolódása fogja megmutatni. Ez a záróokmány a maga európai szintű megfogalmazásában elkerülhetetlenül meg kell, hogy maradjon bizonyos mértékig az általánosságok formáiban, és majd az egyes egyházak látják annak szükségességét, hogy konkrét elemzésekkel és akcióprogramokkal álljanak elő.*” (Igazságos béke az egész teremtetett világnak – Az Európai Egyházak Konferenciájának, valamint az Európai Püspöki Konferenciák Tanácsának együttesen összehívott és Bázelben 1989. május 15-től 21-ig tartott „Béke és Igazság” Európai Ökumenikus Nagygyűlésének Záróközleménye, 1990, 16.)

A magyar egyházak a fentiek szellemében jártak el, amikor a MEÖT a találkozót követően egy összefoglaló hozzászólást adott ki, amelyben a Nagygyűlés méltatásán túl kiemelte a megbékélés pozitív jeleit is, amelyet Magyarország maga is megélt (pl. Ausztria viszonylatában) és egyúttal javasolta a kezdeményezés folytatását, azzal az ötlettel, hogy a Fórum foglalkozzon globális kérdésekkel, amelyek hatással vannak Európa egyházainak mindennapi életére (A MEÖT hozzászólása az Európai Ökumenikus Gyűlés Dokumentumának tervezetéhez, 1989).

1989-től 1997-ig – két Ökumenikus Nagygyűlés között

A rendszerváltás egészen új helyzet elé állította a magyarországi egyházakat, ugyanakkor számtalan sok lehetőséget is adott nekik. Már 1991-ben megnyílt az Ökumenikus Tanulmányi Központ, amelynek egyik kimondott feladata a különböző ökumenikus szervezetek, köztük az EEK felől Magyarországra áramló hihetetlen mennyiségű anyag összegyűjtése és feldolgozása lett (Tóth, 1991).

A magyar egyházak, ahogyan az előző kilenc kongresszus mindegyikén, úgy az 1992. szeptember 1-11 között megrendezésre került *prágai* X. Európai Egyházak Konferenciája nagygyűlésen is részt vettek. Ez volt az első olyan konferencia, amely nem a hidegháború által megosztott Európa egyházai vettek részt. A megbékélés, a közös bizonyágtétel és az együttműködés kulcsszavai új és reménykeltő formában kerültek megfogalmazásra („Az Európai Egyházak Konferenciája, 10. Nagygyűlésének dokumentumaiból, Prága, 1992, szeptember 1-11.”, 1992). *George Carey* canterbury érsek a megnyitott határookra, ugyanakkor a határok nyitva tartásának feladatára hívta fel a figyelmet. Ez Magyarország számára is aktuális és tartalommal teli üzenetként szólt (i.m.).

A Nagygyűlésen Magyarország részéről *Hegedűs Lóránt* református püspököt választották be a Központi Bizottságba (i.m.).

Időközben a magyarországi egyházak és a MEÖT egyre több ponton tudott bekapcsolódni a mindennapos európai ökumenikus életbe. Erre volt szép példa a MEÖT képviselőjének részvétele az Egyház és Társadalom Európai Ökumenikus Bizottsága 1993-as brüsszeli ülésén.² A magyar egyházak csatlakozásának kezdeményezése ezen az ülésen azt tette lehetővé, hogy lassan a hazai egyházak is bekapcsolódjanak az európai egyházaknak ebbe a már létező és működő vérkeringésébe (Brüsszeli Ökumenikus Központ – az Egyházak párbeszéde az európai szervezetekkel, 1993).

1998-ban már azt olvashatjuk, hogy a MEÖT főtitkára rendszeresen vett részt e bizottság ülésein. Erre az évre az EEK már hivatalosan támogatta az Európai Unió bővítését, amelynek folyamatáról így a magyar protestáns egyházak közvetlenül, más felekezetek közvetve tájékozódhattak. Az Egyház és Társadalom Európai Ökumenikus Bizottsága, Európa politikai és gazdasági egységével foglalkozó munkacsoportja ezzel kapcsolatban egy közel 50 oldalas tájékoztató iratot szerkesztett, amelynek elkészítésében *Gergely András*, a munkacsoport magyar tagja komoly szerepet töltött be (Bóna, 1998).

A kilencvenes évek elején az EEK nagyon fontos feladatának tekintette a volt Jugoszlávia népei és különösen is egyházai közötti jó kapcsolat helyreállítását. Az Európai Egyházak Konferenciájának ebben sok tapasztalata volt, hiszen sok tekintetben hasonló munkát végzett egész Európa viszonylatában. Magyarország a jugoszláv konfliktus közvetlen szemlélője volt, így értelemszerűen a helyreállításban és a megbékélésben is fontos szerepet kaphatott. Így hívhatott össze az EEK Pécsre egy kerekasztal találkozót a volt jugoszláv médiumok számára, akik az EEK különböző tagegyházainak képviselői voltak közöttük metodista, refor-

² Az Egyház és Társadalom Európai Ökumenikus Bizottsága hivatalosan 1997-ben csatlakozott az EEK-hoz.

mátus, evangélikus és szerb-ortodox egyházakból, valamint a római katolikus és mohamedán közösségből is. E találkozón jól megmutatkozott, hogy Magyarország miképp tudja szolgálni az ökumené gyakorlati megvalósulását (A volt Jugoszlávia egyházi médiáinak találkozója Magyarországon, 1994)

Az MEÖT jelentéseiben minden évben láthatjuk annak megemléztetését, hogy magyar teológusok és egyháziak részt vesznek az EEK életében. 1997-ben azonban ezt kiegészítendő az is szerepel, hogy a magyar egyházak érzékelik az EVT, valamint az EEK válságát és annak jeleit, mint pl. az un. kvótarendszert, amelynek lényege, hogy a képviselők immár nem szakmai rátermettségük nyomán, hanem más kritériumok szerint kerülhetnek a genfi, vagy brüsszeli központokba. Ez az EEK felé megfogalmazott nyílt kritikának is felfogható (A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa, 1997).

Sorban a következő nagy ökumenikus találkozó újra nem csak az EEK-é volt. Az 1989-es első Európai Ökumenikus találkozót 1997. június 23–29-én követte a második, amelyet Grazban rendeztek meg „*a kiengesztelődés Isten ajándéka és egy új élet forrása*” mottóval. A nagygyűlés üzenete megjelent a *Theologiai Szemlében*, igaz magyarországi kommentár nélkül (A Második Európai Ökumenikus Nagygyűlés, 1997).

Az Üzenet és Ajánlások bevezetőjéből megtudhatjuk, hogy hazánkat hivatalosan mintegy 30 fő képviselte, de legalább 300-ra tehető azok száma, akik Magyarországról hosszabb, vagy rövidebb időt eltöltöttek a konferencián (i.m.).

A Nagygyűlést követően, szintén Graz-ban zajlott az Európai Egyházak Konferenciájának XI. kongresszusa is. Ezen új Központi Bizottságot választottak, amelynek magyar tagja Krámer György evangélikus lelkész lett (Az EEK új Központi Bizottsága, 1997).

A kilencvenes évek nagy ökumenikus témája a globalizáció lett. E kérdést Graz-ban is alaposan körbejárták és utána az egyes tagegyházak életében is fontos lett.

A globalizáció szó eredete az angol *globe* (glóbusz, földkerekség) szóban keresendő. A *globe* szó egyébként sok esetben a görög *oikumene* angol fordításaként szerepelt, amely rámutat arra, hogy az ökumené és a globalizáció fogalmak között szoros kapcsolat van, még akkor is, ha különböző jelenségekre is használjuk. Ez önmagában is rámutat az egyházak gazdasági és társadalmi felelősségére (Pásztor, 2001).

Ezt az üzenetet adta tovább az a tanácskozás, amelyet 2001. június 24. és 28. között rendeztek Budapesten. Ez a nemzetközi konferencia először foglalta össze Közép- és Kelet-Európa egyházainak a globalizáció elleni küzdelem alapjait, kijelentve: „*Nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak*”. Bár e konferencia önmagában nem az EEK rendezvénye volt, mégis létrejöttéhez illetve értékeléséhez az európai szervezet is hozzájárult.

1997-től 2009-ig

A *grazi* összefogás eredményeként már 1999 augusztusában nyilvánosságra hozták, hogy 2001 húsvétján megjelentetik a „*Charta Oecumenica*”-t, amely meghatározza az egyházak közös cselekvésének ökumenikus szempontjait. „*A Charta Oecumenica megszületésével*

(Strasbourg, 2001. április 22.) az európai egyházak egy lehetséges választ adtak többek között a missziók előtt álló kihívásokra is. Arról a közös európai felelősségről szóltak, amelyre az egyházak az Európai Unióban való együttműködés során felszólítást éreztek. Ez a dokumentum keresztény szempontból mintegy megelőzte a földrész országainak hivatalos alkotmányát és azóta sajátos eszközeivel előmozdítja és folyamatosan ösztönzi az Európát alkotó egyházak egységtörekvéseit.” (Bábel, 2007, 15). 2002. október 1.-én Magyarországon protestáns (és római katolikus) részről is aláírták a Chartá-t, ami a protestánsok szempontjából az EEK-val fennálló töretlenül jó viszony jeleként értelmezhető.

Az Európai Ökumenikus Charta előkészítő bizottságának ülésén, a dokumentum megszövegezése során Magyarországot *Bóna Zoltán* képviselte és az aláírást követően szintén ő képviselte a magyarországi protestáns egyházakat az első értékelő konzultáción. Ez egy héttel a magyarországi aláírás előtt történt a németországi *Ottmaring*-i Ökumenikus Központban (Bóna, 2002).

Tóth Károly így ír a 2000. évben az Ökumenikus Charta szerepéről: „E nagy jelentőségű közös szövegnek, amely hangot ad a római katolikus, ortodox, anglikán és legkülönbözőbb protestáns egyházak azonos véleményének, az a célja hogy „az európai egyházakat közelebb hozza egymáshoz és így munkálja Európa egységét.” Remény van arra, hogy így Európa valamennyi egyháza nyitottságra, közeledésre és együttműködésre kötelezi el magát és építi Európa népeinek közösségét. Ez a kísérlet azért is nagyjelentőségű, mert az egyesülő Európa szellemi-lelki tartalmának kialakítását elsősorban az egyházaktól várja.” (Tóth, 2000, 192.). Ez a lelkület sokat segített a magyarországi egyházaknak közösen átélni az Európai Unióhoz való csatlakozás felemelő, ugyanakkor bizonytansággal teli napjait.

A 2000-2004-es években Magyarország uniós csatlakozása kapcsán előtérbe került Európa kérdése és ezzel együtt valamelyest felélénkült az európai egyházakkal való kapcsolatok szerepe is. A *Trondheim*-i EEK konferencia is ennek jegyében telt, bár ennek átfogó értékelése magyar részről elmaradt.

Azt fontos látni, hogy az ökumenikus nagygyűlések előkészítése mellett az EEK legfontosabb feladata a legutóbbi évtizedekben az Európai Intézményekkel való kapcsolattartás lett. Ezért van az, hogy az EEK *Genf* mellett *Brüsszelben* és *Strasbourgban* is tart fenn irodát. Ezekben az irodákban folyamatos egyeztetés zajlik az Unió különböző intézményeivel, illetve innen folyik az európai egyházak kommunikációja a politikum felé.

Nem véletlen, hogy az Európai Egyházak Konferenciája és a magyarországi egyházak képviselői éppen a tíz 2004-ben csatlakozott állam belépése előtt, április hónapban tárgyaltak egymással *Budapest*en. E találkozáson elhangzott, hogy „az EU egyszerre érdek- és értékközösség is, és a kettő feszültségének feloldása az egyház feladata is.” (G. Zs., 2004, 5.). Mindennek megvalósítása csak a helyi kontextusban lehetséges.

A magyar protestáns egyházak képviselői a legutóbbi időkig aktívan vesznek részt az EEK állandó bizottságaiban, vagy különböző ügyekre alakított munkacsoportjaiban. Ez utób-

biak közül e sorok szerzőjének is módja volt két alkalommal bekapcsolódni a EEK Egyház és Társadalom Bizottságának munkájába a 2006-ban világot látott „*European churches living their faith in the context of globalisation*” című iratának fogalmazása során.

A 2006-ot követő évek történései közül az EEK részéről messze kettő emelkedik ki leginkább. Az egyik a III. Európai Ökumenikus Nagygyűlés megszervezése és lebonyolítása, a második, pedig az Európai Egyházak Konferenciájának 50. jubileumi évének megünneplése. Az előbbi Nagyszébenben tartották 2007. szeptember 4. és 9. között, az utóbbira Lyonban került sor 2009. július 15-20 időszakában.

A Nagygyűlés maga sokak értékelése szerint nem volt olyan horderejű, mint *Bázel*, vagy *Graz* találkozói, de ennek ellenére tovább vitték azt a testvéri gondolatot, amit 48 évvel korábban az EEK indított el, hogy Európa egyházainak keresniük kell egymást. *Lyon*, ennek a megvalósult tervnek az ünnepe volt, méltó lezárása egy olyan évtizednek, ami rengeteget ért el az ökumené szempontjából.

ÖSSZEFOGLALÁS

Ez a dolgozat nem vállalkozhatott arra, hogy teljes egészében és mindenre kiterjedően vizsgálja az Európai Egyházak Konferenciájának és a magyar protestáns egyházak kapcsolatának történetét, azonban rámutathatott azokra a csomópontokra, ahol a hazai egyházak aktív alakítójává válhattak az európai egyháztörténelemnek, vagy ahol a nemzetközi ökumenikus körök voltak példamutatók Magyarország keresztényei számára.

Ha újra végigtekintünk ennek az ötven évnek a történetén, akkor azt láthatjuk, hogy az EEK és a magyar protestáns egyházak kapcsolatának voltak kiemelkedően gyümölcsöző és egészen semmitmondó szakaszai is. Nyilvánvaló, hogy a legfőbb aktivitást a magyar egyházak is a nagygyűlések időszakában tudták kifejezni, hiszen egészen 1968-ig nem is volt állandó titkárság, ahol másfajta tevékenység folyhatott volna. Ha ezeket a konferenciákat sorra vesszük, akkor kiemelkedő magyar hozzájárulást az 1959-es, az 1971-es, az 1974-es és az 1986-os esetében észlelhetünk. Ezeknek oka részint egyház, részint világpolitikai okokra vezethető vissza, amikor olyan helyzet állt elő, hogy a magyar delegációnak volt, vagy adtak mondanivalót.

Senki el nem vitathatja, hogy magyar részről jó és megbízható szakemberek képviselték hazánkat, de önbecsapás lenne nem kiemelni azt, hogy a korabeli kommunista pártpolitika és az ennek árnyékában kiburjánzó torz teológiai szemlélet mennyire befolyásolta a magyar egyházak és az EEK kapcsolatát. Minden egyes beszámolóban, minden delegátus reakciójában és minden elmondott előadásban ott találhatjuk a jellegzetes fordulatokat, amely a szocialista államberendezkedés megfellebbezhetetlen akaratát és ideológiáját tükrözi. Nyilvánvaló, hogy a diktatúra senkit ki nem engedett volna az országból, sőt egyházainak sem engedélyezte volna a nyugattal való kapcsolattartást, ha hivatalosan ne azt hallották volna vissza, amit maguk is elvártak. Azt persze objektív dokumentumokból nem tudjuk megállapítani, hogy konferenciatermek eldugott sarkaiban, csendes ebédlőasztaloknál, vagy épp templomok rejtekén mi hangzott el a keletről érkezett keresztények szájából.

Egy szomorú tény biztos. Minden kétséget felülmúló módon bizonyítható, hogy kiutazó delegáltjaink egy része nem csak az állam engedélyével és tudtával vett részt nemzetközi konferenciákon, de egyenesen küldve lettek, hogy ez által a magyar államvédelem pozíciói ezen a téren is javuljanak. A következő idézet *Majsai Tamás* egy hírhedté vált kutatási anyagából való, ahol az állambiztonsági szervek számolnak be arról, hogy milyen eredményeket tudtak elérni az EEK-ba küldött ügynökeiken keresztül: „Abban, hogy végül is a konzultációkon reális, objektív határozatok nyertek elfogadást, igen nagy szerepe volt a hálózati személyeink aktív szereplésének. Fontos szerepük volt abban, hogy a Bizottság az emberi jogokat vizsgálva olyan fontossági sorrendet állított fel, amely az élethez való jogot, valamint a munkához és a szociális juttatásokhoz való jogot állítja az előtérbe. A hálózati személyeink által sok hasznosítható információt szereztünk be az Emberi Jogok Bizottsága munkájáról az EEK tevékenységéről, amelyet az értékelő, elemző munkánkban való hasznosításon túl megküldtünk a baráti ÁB. szervek részére is.” (Majsai, 2005, 25-26).

Túlzás lenne mindezt úgy értékelni, mintha a keleti egyházak a hidegháború évei alatt csak és kizárólag azért vettek volna részt az ökumenikus mozgalomban, mert ez országaik számára egy újabb lehetőséget jelentett volna a politikai hírszerzésre és az ellenség meggyengítésére. Helyesebb talán úgy fogalmazni, hogy az államhatalom kihasználta az egyházak őszinte békevágyát és egymás szívből fakadó keresését. Kétségtelen, hogy a kommunizmus évei alatt a Biblia üzenete az úgynevezett „szolgálat teológiájának” fényében igencsak torzult, de a békesség és az egység keresésének alaptémája ettől még levezethető a Bibliából.

Az Európai Egyházak Konferenciájában dolgozó magyarok tevékenységét ennél fogva beárnyékolja ez a dicstelen korszak, de jelentőségüket önmagában ezért alábecsülni megint csak erős tévedés lenne.

Az áttekintett anyagból az a további következtetés vonható le, hogy a hazai egyházi közvélemény változó intenzitással ugyan, de végig tájékoztatva volt az Európai Egyházak Konferenciájával kapcsolatban. Ez különösen is szembetűnő az 1990-es években, amikor talán a hirtelen megnyílt lehetőségek miatt, talán pedig egyszerű személyes elkötelezettségek okán, de rendszeres és alapos tájékoztatással találkozunk az EEK-val kapcsolatban.

Mindebből azonban nehéz arra következtetni, hogy milyen hatással volt az egyházak mindennapi életére az EEK és a magyar protestáns egyházak képviselőinek jó kapcsolata. A nemzetközi ökumené kérdései elsősorban mindig a felsőbb egyházi szerveket (püspökségeket, felsőbb tanácsokat, teológiai akadémiákat, a MEÖT-öt stb.) érintették, de nincs konkrét adat arról, hogy hogyan is csapódott ez le a gyülekezetek életében.

Megkockáztatható, hogy a sorrend nem is ez, hanem épp fordított. Nem a felsőbb ökumenikus történéseknek volt hatása a gyülekezetek életére, hanem a gyülekezetek közötti hétköznapi ökumené, béke és kiengesztelődés vágya, valamint egységkeresés öltött testet konferenciákban, dokumentumokban és hivatalokban. Ha ez így van, akkor a magyar protestáns egyházak mindenkor hűségesen közvetítették az Európai Egyházak Konferenciája felé a magyar keresztények azon álláspontját, hogy sem felekezeti, sem politikai határok nem választják el azokat, akik Krisztusban új életet nyertek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Folyóirat tanulmányok, beszámolók

- [1] Aranyos, Z. (1989). Igazságos béke. *Theologiai Szemle*, 32 (6), 321-323.
- [2] Bábel B. (2007). A harmadik európai ökumenikus nagygyűlés és előzményei. *Ökumené*, 15 (3), 11-20.
- [3] Bartha T. (1959). Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról. *Református Egyház*, 11 (12), 245-248.
- [4] Bóna, Z. (2006). Az Európai Egyházak Konferenciája ötven éve szolgálja a kontinens egységét. *Evangélikus Élet*, 76 (16), 5.
- [5] Bóna, Z. (1998). Főtitkári beszámoló. *Theologiai Szemle*, 41 (2), 125-127.
- [6] Bóna Z. (2002). Levél Ottmaringból. *Theologiai Szemle*, 45 (4), 234-235.
- [7] G. Zs. (2006). Az egyházak szerepe az Európai Unióban Budapesten ülésezett az Európai Egyházak Konferenciája. *Evangélikus Élet*, 71 (18), 5.
- [8] Kádár I. (1959). Beszámoló a nyborgi konferenciáról. *Theologiai Szemle*, 2 (1-2) 64-69.
- [9] Kovách A. (1971). Nyborg VI. Jelentősége és az EEK további útja. *Theologiai Szemle*, 14 (9-10), 305-307.
- [10] Majsai T. (2005). Harminc éven át állambiztonsági ügynökök álltak a magyar református egyház élén. *Mozgó világ*, 32 (4), 3-33.
- [11] Nagy Gy. (1971). Diakóniai keresztyénség – az egyházak jövője Európában. *Theologiai Szemle*, 14 (5-6), 133-139.
- [12] Ottlyk E. (1971a). Az Európai Egyházak Konferenciája VI. nagygyűlése. *Theologiai Szemle*, 14 (5-6), 131-133.
- [13] Ottlyk E. (1971b). Isten szolgálói – emberek szolgálói. *Theologiai Szemle*, 14 (1-2), 8-10.
- [14] Ottlyk E. (1986). Az Európai Egyházak Konferenciája. *Theologiai Szemle*, 29 (5), 171-175.
- [15] Pákozdy L. M. (1974). Váltások tettekre az ígét. *Theologiai Szemle*, 16 (11-12), 337-341.
- [16] Pásztor J. (2001). Ökumené és globalizáció. *Theologiai Szemle*, 44 (2), 92-96.
- [17] Souček, J. B. (1959). Vannak-e közös vonások a keresztyén örökségben és az európai egyházakért hozott keresztyén felelősségben? *Theologiai Szemle*, 2 (1-2), 38-41.
- [18] Szamosközi I. (1965). Árvizek sodrában a gátakon. *Református Egyház*, 17 (7), 145-148.
- [19] Tóth K. (1961). 1960 ökumenikus év volt. *Református Egyház*, 13 (6), 73-76.
- [20] Tóth K. (2000). Az egyházak egységéről a 2000. esztendőben. *Theologiai Szemle*, 43 (3), 188-195.
- [21] Tóth K. (1991) Ökumenikus Tanulmányi Központ. *Theologiai Szemle*, 34 (4), 237-238.
- [22] Varga Zs. (1959) Az európai keresztyénség a mai szekularizált világban. *Theologiai Szemle*, 2 (1-2), 16-17.

Szerző nélküli beszámolók és dokumentumok folyóiratokból (megjelenési év szerint)

- [1] Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról. (1970). *Református Egyház*, 22 (4), 86-88.
- [2] Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról. (1971). *Református Egyház*, 23 (5), 105-108.
- [3] Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról. (1972). *Református Egyház*, 24 (5), 107-109.
- [4] Keresztyén felelősség Európáért – hozzászólás az Európai Egyházak Konferenciája Nyborg VII. Nagygyűlésének főtémájához. (1974). *Theologiai Szemle*, 16 (9-10), 258-264.
- [5] Dicsőség Istennek és a Földön békesség – a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának tanulmányi hozzájárulása az Európai Egyházak Konferenciája IX. Nagygyűléséhez Stirling, 1986. szept. 4-12. (1986). *Theologiai Szemle*, 29 (5), 257-264.
- [6] A MEÖT hozzászólása az Európai Ökumenikus Gyűlés Dokumentumának tervezetéhez. (1989). *Theologiai Szemle*, 32 (6), 368-369.
- [7] Igazságos béke az egész teremtett világnak – Az Európai Egyházak Konferenciájának, valamint az Európai Püspöki Konferenciák Tanácsának együttesen összehívott és Bázelen 1989. május 15-től 21-ig tartott „Béke és Igazság” Európai Ökumenikus Nagygyűlésének Záróközleménye. (1990). *Theologiai Szemle*, 33 (1), 1-17.
- [8] Az Európai Egyházak Konferenciája, 10. Nagygyűlésének dokumentumaiból, Prága, 1992, szeptember 1-11. (1992) *Theologiai Szemle*, 35 (6), 378-384.
- [9] Brüsszeli Ökumenikus Központ – az Egyházak párbeszéde az európai szervezetekkel. (1993) *Theologiai Szemle*, 36 (6), 378-381.
- [10] A volt Jugoszlávia egyházi médiáinak találkozója Magyarországon. (1993) *Theologiai Szemle*, 36 (3), 187.
- [11] A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa. *Theologiai Szemle*, 40 (2), 118-122.
- [12] A Második Európai Ökumenikus Nagygyűlés. *Theologiai Szemle*, 40 (5), 309-313.
- [13] Az EEK új Központi Bizottsága. *Theologiai Szemle*, 40 (6), 384.

Internetes hivatkozások

- [1] Conference of European Churches - Who we are. <https://ceceurope.org/who-we-are> (2024. 8. 16.)